

Het eindresultaat telt

George Henkens

1 George Henkens voor de bouwput van het Erasmus MC

foto: Hans Stakelbeek

George Henkens is een echte gebouwenman. Al sinds zijn jeugd is hij gefascineerd door vooral de functionele kant ervan. Hij is één van de vier directeur-eigenaren van Aronsohn, een bureau dat nu al meer dan 80 jaar Rotterdams bloed door zijn aderen heeft stromen. "We zijn resultaatgericht en maken daardoor vaak een heel zakelijke indruk."

CV

naam ir. George Henkens

leeftijd 55

opleiding TH Delft, Civiele techniek

werkgevers Rijksgebouwendienst,
Raadgevend bureau ir. J.J.I. Buisman,
Aronsohn raadgevende ingenieurs bv

foto: Hans Stakelbeek

Henkens is al in de vierde klas op de HBS overtuigd: hij wil iets met gebouwen. Schetsen is niet zijn sterkste kant en met architectuur heeft hij dan nog niets. Een studie Bouwkunde valt dus al snel af. De keuze valt op Weg- en waterbouwkunde (tegenwoordig Civiele Techniek). Een half jaar nadat hij begint verhuist de faculteit van het Oostplantsoen naar het nieuwe gebouw op de Stevinweg. Opvallend detail: constructeur van dat gebouw is Aronsohn. Eigenlijk vindt hij Weg- en waterbouw nog veel te breed. Vakken over polders, waterkeringen en planologie laat hij waar mogelijk links liggen. Hij concentreert zich vooral op gebouwen. Daar waar zijn vriendjes zich richten op tuibruggen, studeert Henkens af op stabiliteit met prefab kernen, bij prof. Bruggeling. In een deelproject werkt hij een inzending voor de prijsvraag voor de Tweede Kamer constructief uit. Het gaat om een ontwerp van prof. Haferland en architect Hekker, dat sneuvelt in de selectie. Zijn praktisch werk doet hij bij Corsmit, ook al een plek waarin het vooral om gebouwen gaat.

Rijksgebouwendienst

Na zijn studie moet Henkens in militaire dienst. Veel van zijn studiegenoten kiezen voor een staffunctie of willen les geven op de KMA. “Maar ik wilde naar buiten, de blubber in. Over beton kan ik me nog 40 jaar druk maken, redeneerde ik. Bij defensie vonden ze die houding geweldig. Ik werd officier bij de pantserinfanterie. Ze hebben nog hun best gedaan me te

laten bijtekenen.” Maar na zijn dienstitijd gaat hij aan de slag bij de Rijksgebouwendienst. In die tijd ontwerpt de Rgd zelf nog veel gebouwen met 12 of 13 eigen architecten en een eigen constructieafdeling van zo’n 50 man. “Ik had het daar heel erg naar mijn zin. Maar het spookte wel door mijn hoofd dat als ik eenmaal 40 zou zijn en misschien een leuke carrière had gemaakt, ik nergens anders meer terecht zou kunnen. En je kon er een hele dag sommetjes maken om 1 m³ beton te besparen. Ik kreeg toch het idee dat dat niet was waar het ‘in het echt’ om draaide.” Henkens kijkt om zich heen en gaat na 6 jaar Rgd aan de slag bij Raadgevend bureau ir. J.J.I. Buisman. Hoewel het werk zelf erg lijkt op dat wat hij bij de Rgd heeft gedaan, ervaart hij toch een groot verschil. Buisman is een klein bureau en dan moet je meer een generalist zijn. Hij moet daardoor ook dingen doen die hem minder goed liggen zoals tekenen en bestekken schrijven. Hij werkt mee aan een paar grote interessante projecten: Academisch ziekenhuis Groningen, gevangenis Hoogeveen, Diaconessenziekenhuis Utrecht, Imax theater in Rotterdam. Henkens is vol lof over de inmiddels overleden Buisman. “Hij was een briljant ontwerper. Ik heb er weinig meegemaakt die zo goed waren als hij.”

Aronsohn

Vlak nadat hij bij Buisman is gestart, wordt Henkens ook gepolst voor een functie bij Aronsohn. “Ik was pas net begonnen dus ik vond dat ik het niet kon maken al meteen weer weg te gaan.” Maar na anderhalf jaar maakt hij alsnog de overstap naar Aronsohn. Daar maakt hij snel carrière. Hij begint als constructeur en via constructief ontwerper wordt hij projectleider. Hij groeit door tot adjunct-directeur en is nu al sinds 13 jaar directeur/eigenaar. “Ons bureau mikt altijd zoveel moge-

2

3

2 Korte Golf Zendstation in Flevoland

3 Gevangenis Hoogeveen

4 Unilever Weena

bron: WFA

4

lijk op eigen kweek. In het verleden gingen veel HTS'ers alsnog naar de TU. Om raadgevend ingenieur te zijn moest je in die tijd nog een universitaire titel hebben.”

Bij Aronsohn vindt Henkens een uitdaging in veel interessante projecten. Een van zijn eerste werken is het kantoor van Unilever aan het Weena in Rotterdam en over de metro gebouwd. Ook andere Rotterdamse werken zoals World Port Center en het kantoor De Brug (ook Unilever) geven een mooi beeld van zijn ervaring. Maar hij is ook constructeur van projecten buiten Rotterdam: Vivaldi in Amsterdam, Kraanspoor in Amsterdam en het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum. Maar Henkens noemt zichzelf geen constructeur. “Ik hou niet van deze aanduiding van mijn vak. Een constructeur is iemand die iets uitrekt. Ik ben een adviseur of een raadgevend ingenieur, zoals wij dat noemen. In mijn functie moet je een constructie kunnen ontwerpen, weten wat de beste oplossing is, of iets in prefab of in het werk gestort moet worden uitgevoerd. Er zijn specialisten die een oplossing verder uitwerken. Een constructeur is zo'n specialist.”

Het gaat dus vooral om constructief ontwerpen. “Als ik ontwerp doe ik dat vooral nog met de norm waarmee ik ben opgegroeid, in mijn geval de VB74. Dat geldt trouwens voor de meeste ontwerpers. Omdat je nooit meer iets echt uitwerkt blijft er toch een afstand tot de nieuwere normen.” Dat is opmerkelijk. Hij was 17 jaar voorzitter van de voorschriftencommissie VC20 (tot juni 2008) en heeft zo aan de basis gestaan van de VBC en ook de Eurocode mee beoordeeld.

Het bureau

Het bureau Aronsohn bestaat al sinds 1927. Het is opgericht door ir. Arthur Aronsohn, die letterlijk op zijn zolderkamer

“Ontwerpen blijf je vaak doen met de normen waarmee je het vak hebt geleerd”

begon als zelfstandig raadgevend ingenieur. Hij legt zich toe op het ontwerpen van constructies. In de loop der jaren heeft het bureau zich ontwikkeld tot één van de toonaangevende bureaus in Nederland. “Ik zie onze branche opgebouwd als een piramide. De top van die piramide bestaat uit een handjevol bureaus. Wij horen daar ook bij. Ik houd me niet veel bezig met collega-bureaus, maar zie wel dat de samenstelling in de top van die piramide zo af en toe verandert. Zo komt er incidenteel een bureau bij en er verdwijnen bureaus meestal door overnames, zoals Grabowski en Poort en D3BN.”

De twee belangrijkste werkmaatschappijen van Aronsohn richten zich op Constructies en Bouwmanagement. In het bouwmanagement is Aronsohn sinds 25 jaar actief, op dit moment onder leiding van Patrick van den Boom, één van de vier directeuren. De werkmaatschappij Constructies wordt naast Henkens geleid door Rob Hoogenboom en Eddy van Caulil. Het personeelsbestand bij Aronsohn Constructies is al lange tijd vrij stabiel. “De ideale omvang voor een bureau als het onze is maximaal 80 man. Groter willen we niet worden, het past bij een driehoofdige directie die haar management- en bureautaken wil beperken tot zo'n 10%. Zo kunnen we voor de rest gewoon als adviseur bezig zijn met projecten. Dat is een bewuste keuze. Volgens ons functioneren we zo het beste. Het is overigens een filosofie die al jaren geldt, die van generatie op generatie wordt doorgegeven.” Hoewel elke leeftijdscategorie binnen het bureau goed is vertegenwoordigd, loopt er toch enorm veel ervaring rond. “Onze mensen blijven over het alge-

meen lang zitten. Ik zeg altijd dat als je hier vijf jaar zit, je hier ook met pensioen gaat. Daarover zijn we heel tevreden. Kennis is het meest waardevolle bezit van een bureau en die kennis zit in de mensen. Dus daarom besteden wij veel aandacht aan onze mensen en aan het aan elkaar doorgeven van kennis. Dat

“Als bij aanbestedingen de prijs voor meer dan 50% meetelt in de beoordeling, beginnen wij er niet eens aan”

geldt voor alle afdelingen, want naast constructeurs werken er ook tekenaars, projectleiders, bouwkostendeskundigen, bestekschrijvers en opzichters.

Hoewel Aronsohn projecten heeft door het hele land en zelfs nog vestigingen heeft in Eindhoven en Amsterdam, is het een echt Rotterdams bureau. Het kantoor zelf zit in hartje Rotterdam, op de Lijnbaan. “Voor veel van onze medewerkers is dit

ideaal. Het is erg goed bereikbaar met het openbaar vervoer en je loopt zo de winkelstraat in voor een boodschap. Toen het kantoor in 1997 werd gerenoveerd, hebben we nog serieus gedacht om, net als veel andere ondernemingen, naar de rand van de stad te verhuizen. Maar het bevalt ons hier eigenlijk veel te goed. Het Rotterdamse merk je ook wel een beetje aan de mentaliteit. We zijn erg resultaatgericht en daardoor maken we soms een erg zakelijke indruk. Maar we zijn natuurlijk echte ontwerpers. Van de andere kant zouden we best wat meer kunnen doen aan onze presentatie. We laten te weinig zien wat we kunnen. Tegenwoordig is imago toch steeds belangrijker. We stonden ooit bekend als ‘het bureau van de dikke kolommen’. Ik heb daar zelf altijd van gemaakt dat dat komt doordat we nou eenmaal veel hoge gebouwen maken waar dikke kolommen nodig zijn! Tegenwoordig horen we dat nauwelijks meer en worden we steeds vaker rechtstreeks door architecten gevraagd.”

Aronsohn werkt van oudsher veel voor ‘niet-professionele opdrachtgevers’, opdrachtgevers die maar eenmaal bouwen. Minder dus voor projectontwikkelaars. “Misschien komt dat ook wel een beetje door onze opstelling. Als je gewend bent om voor niet-professionele opdrachtgevers te werken moet en mag je over alles adviseren. En dat doen we dan ook. Projectontwikkelaars bouwen voortdurend en hebben dus ook eigen opvattingen over onze constructie. We leren daar steeds beter mee om te gaan.”

Ziekenhuizen

Als je kijkt naar de lijst met projecten die Aronsohn heeft gerealiseerd, valt op dat daar relatief veel ziekenhuizen tussen zitten. “Toch zie ik onszelf niet als ‘ziekenhuis-bureau’. Wel hebben we vaak vijf of zes ziekenhuizen tegelijk lopen. Maar omdat we als directie met zijn drieën zijn, zijn dat er dus maar twee per persoon. Verreweg het grootste deel bestaat toch uit andere projecten.”

Henkens ziet wel een groot voordeel in de ervaring die het bureau met ziekenhuizen heeft opgedaan. “Dat betaalt zich terug bij nieuwe projecten. Zo spreken al onze medewerkers de taal van de gezondheidszorg. Een tekenaar weet wat er wordt bedoeld als er over een MRI wordt gesproken. Het bouwen van ziekenhuizen is een aparte tak van sport. Al was het alleen maar door de omvang. Een kantoorgebouw is met 30 000 m² al groot. Maar een ziekenhuis van 80 000 m² is heel normaal. Hierdoor zijn de gebouwen vaak ook veel uitgestrekter. Constructief heeft dat de nodige consequenties. Je moet bijvoorbeeld anders naar dilataties kijken. Ook de complexiteit van de gebouwen is beduidend groter. Een kantoor heeft kantooruimtes, een trappenhuis, wat toiletgroepen en misschien een auditorium. Het programma van een ziekenhuis is een stuk omvangrijker: ziekenhuiskamers, poliklinieken, intensive care, ruimtes voor personeel. Dat geldt ook voor de installaties. Overal is water nodig, je hebt te maken met persleidingen

voor zuurstof en lachgas. De constructie moet dat ook allemaal mogelijk maken. Ook bouwfysisch is het anders. Dit vraagt de nodige deskundigheid.”

“Bij een ziekenhuis heb je ook met andere opdrachtgevers te maken. Je werkt niet met een professionele projectontwikkelaar maar met een ziekenhuisbestuur. Bovendien kent een ziekenhuis heel veel verschillende gebruikers met elk hun eigen wensen. En die wensen zijn vaak al weer gewijzigd tegen de tijd dat het project is opgeleverd.”

De grote omvang van de projecten heeft als voordeel dat projecten heel lang lopen. Zeker in tijden van economische neergang is dat gunstig. “Vanaf 1950 zijn we altijd met minimaal één ziekenhuis bezig geweest. Meestal zelfs met vier of vijf tegelijk. Je ziet dan ook dat de op- en neergaande bewegingen in de conjunctuur bij ons wat minder sterk zijn. Wat dat betreft hebben wij het beter dan veel architectenbureaus. Die hebben enorme pieken en dalen in hun personeelsbestand. Dat heeft een negatieve invloed op het kennisniveau in je bedrijf. Uiteraard fluctueert het aantal werknemers bij ons ook. Dat is ook prima. Ik vind dat een bureau moet ademen.”

Het grootste ziekenhuisproject dat momenteel loopt is het Erasmus Medisch Centrum. Dit is voorlopig het laatste plan voor een nieuw ziekenhuis op deze schaal. Veel ziekenhuizen houden het bij verbeteringen van de bestaande bouw, met hier en daar misschien wat vervanging. “Dit heeft ongetwijfeld iets te maken met de gewijzigde financiële situatie in de sector. Van ziekenhuizen wordt nu verlangd dat ze hun eigen bouwprojecten financieren. Ze moeten dus veel meer als een bedrijf opereren. Als de vraag vanuit de gezondheidszorg opdroogt kan dat nog wel gevolgen voor ons hebben. Want ook buiten de gezondheidszorg is het momenteel niet best. Er wordt gewoon heel weinig nieuw onroerend goed opgestart. Maar van de andere kant, we bestaan al meer dan 80 jaar en van oud-collega's leer je dat er na een teruggang altijd weer een herstel komt. We hebben geleerd hoe je moet handelen als het wat minder gaat. Uit dat historische perspectief hou je het vertrouwen dat we de teruggang ook weer te boven komen!”

Cultuurverandering

Los van de recessie gaan structurele veranderingen in de branche Henkens na aan het hart. Bijvoorbeeld als het gaat om honoraria. “Als je ziet wat er de laatste tijd met de honoraria is gebeurd! Het proces gaat weliswaar wat efficiënter dan vroeger, maar daar is de neergang in de prijs bij lange na niet mee te verklaren. Het is voor een groot deel de schuld van constructeurs zelf. In 1990 is er een kentering gekomen. Voor die tijd was alles nog goed geregeld in de RVOI. Het honorarium voor de ontwerpende werkzaamheden bedroeg 3,89% van de constructieve bouwsom. De kosten voor tekenen en rekenen gingen op

6

regiebasis. Nu moet je vooraf een vaste prijs bepalen, meestal op basis van bijna niets. Dat is haast onmogelijk. Vergelijk dat eens met een aannemer. Die moet een aanbieding doen op basis van een uitgewerkt document van wel 10 cm dik. In onze sector gaan we nu veel gedetailleerder omschrijven waaruit onze werkzaamheden kunnen bestaan bijvoorbeeld in De Nieuwe Regeling. Ook het Constructeursplatform ontplooit allerlei initiatieven. Ik juich dat toe. Aanvankelijk was ik er nogal sceptisch over. We hadden toch het ONRI, meende ik. Maar je ziet dat die zich

“De discussie over hoofdconstructeur is aan mij niet besteed”

steeds meer toelegt op zijn rol als brancheorganisatie.”

“Al dit soort activiteiten moeten het voor een opdrachtgever een stuk inzichtelijker maken. Maar nog steeds gaat het vaak mis. De opdrachtgever moet lange lijsten invullen, terwijl hij vaak niet weet wat hij invult. Dat leidt bij de aanbiedende partijen tot eigen inschattingen. Daarom blijven aanbiedingen moeilijk te vergelijken. Zo kan het voorkomen dat wij twee keer zo duur zijn als een ander. Voor een opdrachtgever kan dat raar overkomen. Zeker als hij minder ervaring heeft. Hij beseft dan niet dat de aanbiedingen eigenlijk niet te vergelijken zijn. Wij vinden de prijs dan ook zeker niet het belangrijkste criterium. Als bij openbare aanbestedingen het aandeel van de prijs in het oordeel meer is dan 50%, beginnen wij er niet eens aan. De prijs zegt heel weinig over wat je daadwerkelijk krijgt.”

Het komt ook voor dat er bewust te laag wordt ingeschreven. Om de prijs te drukken worden er allerlei dingen uit de opdracht geschrapd: toezicht op de bouwplaats, aanwezigheid op vergaderingen, controle van derden. Of men gaat er maar vanuit dat iets wel in prefab kan. “Dat is niet onze manier van werken. Controle van derden is voor ons bijvoorbeeld vanzelf-

7

sprekend. De discussie over een hoofdconstructeur of coördinerend constructeur is aan mij niet besteed. Ik vind dat die werkzaamheden sowieso bij een bureau als het onze thuis horen. Wij zijn gewoon altijd hoofdconstructeur. Wij kunnen het niet veroorloven om het werk van anderen niet te beoordelen. Maar het is niet zo dat we elke door derden gemaakte tekening tot het laatste detail controleren.”

Verruwing

“Natuurlijk moeten wij ook deels mee met de ontwikkelingen. Wij moeten ook scherp aanbieden. Controle op de bouwplaats is dan vaak iets dat sneuvelt. En of er nu zoveel meer fouten worden gemaakt is moeilijk te zeggen. Vroeger werden er ook fouten gemaakt. Alleen komen fouten nu meer in het nieuws. Waar het vroeger gewoon was dat direct samen naar een oplossing werd gezocht, wordt er nu naar elkaar gewezen. Er is een verruwing opgetreden tussen ingenieursbureaus en aannemers. Ik maak het mee dat vóór een aanbesteding door aannemers wordt gesteld dat dingen niet kloppen, zonder dat dat ergens op is gebaseerd. Dit is een absoluut onnodige beschadiging van elkaar. Het komt de samenwerking van partijen die nog een gebouw moeten maken niet ten goede.”

“In het ontwerpproces worden vaak ook oneigenlijke beslissingen genomen. Zo wordt er nog al eens voor staal of prefab gekozen omdat dat minder werk is voor de constructeur. Wij vinden dat je moet kiezen wat het beste is voor het gebouw. Dit staat los van wat dat voor ons betekent. Ook als een aannemer het anders wil moet je daar niet altijd in meegaan. Als het anders kan, werken wij daar graag in mee. Maar als een wijziging de kwaliteit van het gebouw ondermijnt, houden we onze poot stijf.”

Het gaat volgens Henkens niet alleen om een goed gebouw bij oplevering. Het gebouw moet ook lang meegaan. “Ook daarin denken we mee met en voor de opdrachtgever. Een simpel voorbeeld is dat je het dak eigenlijk altijd even zwaar moet uitvoeren als de verdiepingvloeren. Dat was al een visie van oprichter Aronsohn. Je hebt zo de mogelijkheid er later nog iets op te

7 Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid Hilversum

8 Kraanspoor Amsterdam

zetten. En in ziekenhuizen stellen wij altijd voor de wapening h.o.h. 30 cm te leggen. Dat kost weliswaar wat extra wapening maar het geeft je de mogelijkheid sparingen te boren in de vloer. Uiteindelijk is het de opdrachtgever die beslist. Maar er heeft zo tenminste wel een goed afweging plaatsgevonden.” Volgens Henkens moet het advies ook afhangen van het soort opdrachtgever. Hij licht het toe met een voorbeeld: “We waren tegelijk bezig met het World Port Center in Rotterdam en het hoofdkantoor van ABN Amro in Amsterdam. Beide gebouwen zijn ca. 110 m hoog. Het World Port Center is commercieel onroerend goed waar de huur werd afgerekend in m² vvo (verhuurbaar vloeroppervlak). In dat geval worden kolommen van minder dan 0,5 m² niet van het vvo afgetrokken. Daarom hebben wij die kolommen klein gehouden. Dat was weliswaar duurder maar leverde de opdrachtgever uiteindelijk meer huur op. Bij de ABN Amro hebben we voor de goedkope oplossing van de kolommen gekozen. Want daar speelde deze afweging niet en werden de kolommen rond 900 mm.”

Ondanks zijn bedenkingen bij recente ontwikkelingen ziet Henkens ze als een voldongen feit. “De wereld verandert, daar moeten we mee leren leven. In andere branches gebeurt het ook. Het hoort bij de vercommercialisering van de maatschappij. Maar wij blijven volhouden dat ons vak zich niet leent voor door honorarium gestuurde dienstverlening. Duurzame gebouwen komen alleen tot stand met een goed ontworpen constructie, die met aandacht en visie is ontworpen.”

Jacques Linssen

8